

<https://helda.helsinki.fi>

Moraalinen rohkeus : vahvuutta ja avoimuutta

Saarinen, Risto

Gaudeamus

2019

Saarinen , R 2019 , Moraalinen rohkeus : vahvuutta ja avoimuutta . julkaisussa I Hetemäki ,
H Koskinen , T Pulkkinen & E Väliaverronen (toim) , Kaikenlaista rohkeutta . Gaudeamus ,
Helsinki , Sivut 165-182 .

<http://hdl.handle.net/10138/302108>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Moraalinen rohkeus – vahvuutta ja avoimuutta

Risto Saarinen

Rohkeus on yksi neljästä antiikin perushyveestä oikeudenmukaisuuden, viisauden ja kohtuullisuuden lisäksi. Länsimaisessa aatehistoriassa näkemystä moraalista rohkeudesta on pitänyt esillä ennen muuta roomalaiskatolinen kirkko. Sen tärkeimmän opettajan Tuomas Akvinolaisen mukaan hyvän ihmisen hyvän elämän mahdollistavat neljä perushyvettä. Kristitty tarvitsee niiden ohella niin kutsuttuja teologisia hyveitä eli uskoa, toivoa ja rakkautta.

Suomen kielessä sanaa ”hyve” ja siihen liittyviä ajattelutapoja on pitkään pidetty vanhanaikaisina taikka suorastaan vanhentuneina. Kymmenen viime vuoden aikana sana on kuitenkin tullut Suomessa uudestaan muotiin erityisesti työelämän ja kasvatuksen piirissä. Useat yritykset tarjoavat kursseja ja aineistoja hyveiden vahvistamiseksi. Toisinaan sana ”hyve” on niissä korvattu sanalla ”vahvuus”, mutta usein vanha sana on kelvannut. Moraalinen rohkeus on yksi nykypäivän vahvuuskouluttajien keskeisesti esillä pitämä hyve taikka vahvuus.

Tarkastelen seuraavassa moraalista rohkeutta aluksi suomalaisten hyvekouluttajien käsityksien avulla. Liitän käsitykset yleisempään filosofiseen oppiin hyveistä hankittuina toimintavalmiuksina. Lopuksi teen epämuodikkaan käännöksen, kun esitän, miksi rohkeutta pitäisi hyveopin lisäksi tarkastella muistakin moraalin rakenteista käsin.

Moraalinen rohkeus suomalaisilla hyvekouluttajilla

Hyvejohtajuus on ensimmäisiä Suomeen rantautuneita hyveoppia käyttäviä koulutusyrityksiä. Johtamiskäsityksensä se perustaa roomalaiskatolisen Alexander Havardin vuonna 2007 suomeksi ilmestyneeseen *Hyvejohtajuus*-kirjaan. Runsaan kymmenen vuoden aikana yritys on luonut laajan nettisivuston, jolle kirjoittaa erilaisia maailmankatsomuksia edustava kouluttajajoukko. Heistä monet ovat nuoria miehiä, mutta enenevässä määrin mukana on myös naisia. Monilla on filosofinen koulutus, ja eräillä (Oskari Juurikkala, Jason Lepojärvi, Tommy Hellsten ja Antti Mustakallio) on julkisuustaustaa katolisen, evankelis-luterilaisen tai helluntailaisen kristillisyyden parissa. Myös liiketalouden ammattilaiset ovat sivustolla vahvasti edustettuina.

Rohkeudesta hyvejohtajuus-sivusto tarjoaa useita seikkaperäisiä kirjoituksia. Niissä opetetaan pelon voittamista sekä oman varovaisuuden työstämistä. Vaikka varovaisuus voi olla hyve, moraalinen rohkeus tarkoittaa myös kykyä ottaa riskejä ja sietää sitä, että tekee itse virheitä. Johtajuuden korkeimmilla tasoilla henkilö joutuu jatkuvasti oppimaan omista virheistään; tämä vaatii rohkeutta tehdä myös virheitä. Usein korostetaan sitä, kuinka eri hyveet liittyvät toisiinsa. Rohkean johtajan on myös oltava oikeudenmukainen. Toisinaan on oltava hyvinkin rohkeaa voidakseen toimia reilusti.

Maailmankatsomuksellisesta moninaisuudesta huolimatta hyvejohtajuus-sivusto pysyy varsin tyylipuhtaasti Aristoteleen ja Tuomas Akvinolaisen hyveopin suurilla, klassisilla linjoilla. Johtaja tarvitsee harjoituksen kautta kehittyvää hyvää luonnetta. Siksi hyvän johtajan tulee myös elää hyvin. Järkevä viisaus muodostaa sen pohjan, jonka varaan rohkeus, oikeudenmukaisuus ja kohtuullisuus rakentavat.

Hyveet työssä on uudempi työelämän koulutusta tarjoava sivusto ja kurssittaja. Sen koulutusta antaa pitkään seurakuntapappina toiminut ja suosittuja kirjoja kirjoittanut Antti Kylliäinen. Yhtäältä tälläkin sivustolla näkyy klassisen hyveopin, erityisesti Aristoteleen, perintö. Sivusto korostaa hyveopin luonnetta länsimaisen kulttuurin ikivanhana perusrakenteena. Hyveet työssä on kuitenkin Hyvejohtajuutta suoraviivaisempi ja yritysten tarpeisiin selkeämmin vetoava koulutuskonsepti. Sivusto käyttää huumoria, iskulauseita ja sellaisia trendisanoja kuin ”muutosvahvuus” ja ”ratkaisukyvykkyys”.

Hyveet työssä ja sen rinnakkaissivustot (*Hyveet hoidossa*, *Hyveet elämässä*) eivät juuri kuvaa rohkeuden tai muidenkaan hyveiden sisältöjä, vaan hyveitä pidetään keinoina itse asetettujen päämäärien tavoitteluun. Sivustolla sanotaan esimerkiksi, että ”hyveprosessi rakentaa turvaa ja luottamusta, jonka varassa uskalletaan heittäytyä, avartua, uudistua ja ottaa riskejä.” Lainauksessa riskinotto, avartuminen ja muut seikat ovat päämääriä, joita hyveprosessin rakentama turva ja luottamus palvelevat keinoina. Hyveet nähdään sääntöjä parempana keinona valittuihin tavoitteisiin pääsemiseksi.

Nähdäkseni *Hyveet työssä* ja sen rinnakkaissivustot on modernimpi ja pluralistisempi toimija kuin muut vastaavat koulutustarjoajat. Se koettaa yhdistää hyveet ja erilaisten toimijoiden aidon moninaisuuden. Filosofinen ajattelija toki kysyy, voiko rohkeutta ja muita hyveitä välineellistää näin pitkälle.

Kolmas ja ehkä tunnetuin suomalaisen hyveopetuksen toimija perustaa oppinsa niin kutsuttuun vahvuuspedagogiikkaan. Sen piirissä on erilaisia brändinimiä, kuten ”Syvien vahvuuksien koulu” tai lapsille ja nuorille tarkoitettu ”vahvuusvaris”. Tämän pedagogiikan yleisenä ajatuksena on ihmisen, ehkä erityisesti nuorten, vahvuuksien tunnistaminen ja kehittäminen. Erilaiset suomalaisten toimijoiden sivustot tarjoavat runsaasti kaikille avointa materiaalia maksullisten kirjojen ja kurssien lisäksi.

Vahvuuspedagogiikan suomenkielisissä materiaaleissa toistuvat usein hyvin perinteiset länsimaisen hyve-etiikan luettelot. Myös termiä hyve käytetään. Rohkeus on laajamittaisesti esillä. Nuorille tarkoitettussa aineistossa rohkeuden voi tunnistaa esimerkiksi seuraavien piirteiden avulla: Uskallat kokeilla uutta ja ottaa riskejä. Pystyt olemaan eri mieltä kuin muut ja puolustamaan toisten käsityksiä. Osaat kannustaa itseäsi kulkemaan eteenpäin. Vaikka epäonnistuisit, lähdet yrittämään uudestaan.

Vahvuuspedagogiikassa hyveet nähdään yleensä päämäärinä eikä välineinä johonkin muuhun. Siinä suhteessa se on perinteisen hyveopin ja esimerkiksi hyvejohtajuus-sivuston kaltainen. Suomalaisten vahvuuspedagogien esikuvina ovat nähdäkseni englanninkielisen maailman vastaavat, toisinaan hyvinkin suuret koulutusyritykset (ns. *character strength education*). Niiden aatemaailma yhdistää Aristoteleen filosofisiin juuriin kokeellista psykometriikkaa sekä amerikkalaisia itsensä kehittämisen taitoja.

Miksi moraalinen rohkeus on niin kutsuttu hyve?

Hyve-etiikan maailmanlaajuiseen nousuun vaikuttivat 1900-luvun jälkipuoliskolla katolista kirkkoa lähellä olevat filosofit Elizabeth Anscombe ja Alasdair MacIntyre. He ajattelevat, että ihmisen moraaliin kuuluu sääntöjen ja omantunnonvapauden lisäksi myös yhteisö, joka sitouttaa erilaisia toimijoita yhteisiin päämääriin. Valistuksen jälkeinen yksilökeskeisyys tarvitsee yhteisöllisen korjausliikkeen, jollaisena hyve-etiikka voi toimia.

Tavallisen ihmisen näkökulmasta hyve-etiikalla on lisäksi eräänlainen katu-uskottavuus, joka tekee siitä intuitiivisesti muita moraalisia teorioita suositumman. Ihmiset ihailevat rohkeutta, viisautta ja muita hyveitä. Niiden harjoittajat ovat muille esikuvia. Filosofit suosittelevat usein vähemmän näyttävää velvollisuusetiikkaa, jossa korostuu sääntöjen noudattaminen ja itsensä motivoiminen velvollisuuden kautta. Tällaisiin teorioihin liittyy usein ajatus siitä, että hyvä tahto on varsinainen hyvyyden tyyssija. Toisentyyppiset modernit etiikan teoriat taas korostavat omaa taikka yhteisön hyötyä moraalin mittapuuna.

Ajatelkaamme Väinö Linnan romaanissa *Tuntematon sotilas* kuvattuja sotilaita. Ketkä heistä ovat parhaita sotimisessa ja samalla moraalisesti rohkeita? Ylemmät upseerit ovat usein velvollisuudentunnon ja hyvän tahdon kangistamia. Nämä periaatteelliset johtotähdet eivät auta heitä sotimaan hyvin. Antti Rokka sen sijaan on hyvä sotimaan, ja häntä näyttää siivittävän juuri se erinomainen taito ja vahvuus, joka hänellä pitkän sotakokemuksen myötä on. Eettisesti tarkasteltuna tämä ei ehkä ole kaikkein yleispätevin hyvyys, mutta se vetoaa tavalliseen ihmiseen.

Vilho Koskela on myös kohtalaisen hyvä sotimaan, ja lisäksi hän välittää aidosti ympärillään olevasta yhteisöstä. Hän on tässä mielessä laaja-alaisemmin hyve-eettinen toimija kuin Rokka. Molemmat kuitenkin toteuttavat Aristoteleen klassista näkemystä, jonka mukaan hyve on taitoa ja osaamista. Velvollisuusetiikkaa ja hyötyetiikkaa molemmilta löytynee jonkin verran, mutta tavalliseen lukijaan vetoaa ennen muuta heidän hyveellisyytensä tässä Aristoteleen merkityksessä.

Lisäksi hyve-etiikka vetoaa nykyihmiseen tietynlaisen omakohtaisuutensa kautta. Firman johtaja voi ulkoistaa sääntöjen noudattamisen lakimiehille ja hyötyjen laskemisen rahoituksen ja tuotekehityksen

ammattilaisille. Rohkeutta, reiluutta ja viisautta hän ei kuitenkaan voi samalla tavalla ulkoistaa. Hänen on itse opittava nämä kyvyt ja harjoitettava niitä omakohtaisesti. Siksi hän menee hyvekoulutukseen.

Voidaanko siis todeta, että hyve-etiikka onnistuu suorittamaan tarpeellisen korjausliikkeen? Voinko humanistina olla tyytyväinen siihen, että länsimaisen moraalin keskeinen perinne kelpaa jälleen sekä liike-elämän osaajille että myös edistyksellisille kasvatustieteen ammattilaisille? Kriittisyyteni estää minua vastaamasta täysin myönteisesti näihin kysymyksiin. Koetan selittää miksi.

Aristoteleen habitus ja sen rajat

Aristoteleen ajattelussa hyve kuuluu toimintavalmiuksien eli habituksien luokkaan. Kun ihminen alkaa harjoitella jotakin tehtävää, kuten kitaran soittamista, hänen mieleensä jää vähitellen erilaisia tottumuksia tai valmiuksia, jotka edistävät opittua asiaa. Nämä niin kutsutut habitukset rakentuvat toiston kautta niin, että opittava asia alkaa sujua yhä paremmin. Monissa kielissä käytetty termi habitus kuvaa omistamista ilmaisevan verbin avulla sitä, kuinka taito juurtuu eräänlaiseksi hankituksi ominaisuudeksi tai tottumukseksi. Habitus voi kuitenkin harjoituksen puutteessa myös rapistua.

KMoraaliset hyveetkin ovat habituksia, ja niitä opitaan siten, että pyritään toimimaan hyvin. Oikeudenmukaisuutta ei opita teoriassa, vaan toimimalla reilusti. Rohkeutta opitaan siten, että pyritään käytännössä voittamaan pelkoja ja toimimaan rohkeasti. Yleensä habituksilla on myös yläraja. Rohkeuden ei pidä muuttua uhkarohkeudeksi.

Hyveopissa siis katsotaan, että hyvän elämän harjoittelu on samantapaista kuin musiikin tai tietyn urheilulajin harjoittelu. Toistoja vaaditaan paljon, mutta myös ylikuntoa pitää varoa. Hyvekouluttajat ovat eräänlaisia valmentajia, jotka voivat laatia oppilailleen sopivia ohjelmia. Niiden myötä oppilaista tulee esimerkiksi hyviä johtajia taikka vahvuutensa ymmärtäviä ja niitä harjoittavia nuoria. Hankittujen habituksien kokonaisuutta voi kutsua termillä luonne.

Kun puhutaan moraalisisista habituksista, siis hyveistä, sisältää Aristoteleen teoria vähintään kaksi paljon keskusteltua ongelmaa. Ensinnäkin, millaisen tarkan toimintamekanismin välityksellä hyve kehittää henkilön toimintaa? Jossain mielessä kyky toimia rohkeasti voi olla samankaltainen kuin korkeushyppääjän kyky hypätä korkealta. Urheilun ja musiikin tapauksessa voidaan kuitenkin ajatella, että treenaus tuottaa hermoverkkoihin ja lihaksiin eräänlaisen aineellisen muutoksen, jota osaaja hyödyntää. En kuitenkaan pidä luontevana ajatuksena, että moraaliset hyveet rakentuisivat samalla tavalla materiaaliselle perustalle. Vaikka esimerkiksi hormonit voisivat vaikuttaa rohkeuteen, puhe hyveistä toimintavalmiuksina sisältänee jonkinlaisen laadullisen eron verrattuna korkeushyppääjän tai kitaransoittajan toimintavalmiuteen.

Toinen, vielä kiperämpi ongelma liittyy moraalien ja vapauden käsitteelliseen kytkökseen. Moraalinen toiminta edellyttää toimijan ratkaisujen vapautta, ja kaikkia neljää perushyvetä voidaankin luonnehtia kykynä tehdä hyviä päätöksiä täsmällisesti, omaehtoisesti ja pitkäjänteisesti. Soittajan ja hyppääjän perushabituksiin ei kuitenkaan kuulu samanlaista ratkaisuvapautta. Oman kehon kontrolli on vapautena laadullisesti erilaista kuin valinta useiden monimutkaisten vaihtoehtojen välillä.

Hyve-eetikot vastaavat vapauden ongelmaan tyypillisesti sanomalla, että hyve edistää ihmisen vapautta toimia hyvin samalla tavalla kuin työkalulaatikko edistää rakentajan vapautta rakentaa hyvin. Hyve-habituksien ei pakota mihinkään tiettyyn tekoon, mutta niiden avulla voidaan saavuttaa useampia vaihtoehtoja kuin ilman niitä. Hyvekoulutuksessa johtaja ikään kuin saa lisää välineitä työkalupakkiinsa.

Työkaluvertauksessa on kuitenkin useita ongelmia. Klassinen hyveoppi varoo välineellistämistä hyveitä liikaa. Hyve on sen mukaan itse oma palkintonsa, ei työkalu johonkin muuhun. Toki hyveoppia voidaan niin haluttaessa muokata työkaluajatuksen suuntaan, esimerkiksi edellä kuvatun Hyveiden työssä -konseptin tavoin. Tällöinkin on silti niin, että työkalut yhtäältä antavat vapautta, mutta toisaalta myös rajoittavat sitä varsin ankarasti. Tietynlaisella työkalupakilla voidaan rakentaa vain tietynlaisia tuotoksia. Monimutkaisten eettisten ratkaisujen kenttää tietty työkaluvalikoima lopultakin kapeuttaa.

Aristoteleen hyveopin pysyvänä etuna ja samalla ongelmana on se, että hyveet ovat varsin pitkälle sisällöltään määräytyneitä. Parhaat ratkaisuyritykset vapauden ongelmaan ovat nähdäkseni sellaisia, että hyveiden luetteloa pidennetään sitä mukaa kun kohdataan uusia monimutkaisia asiasisältöjä. Jo keskiajalla neljän perushyveen alalajeiksi luettiin kymmeniä erilaisia hyveitä. Lisäämällä työkaluja pakkiin voidaan näin vapauttakin kasvattaa, joskin määräytyneisyyden rajaava vaikutus pysyy samalla voimassa.

Tämä klassinen ratkaisu näkyy Hyvejohtajuuden ja vahvuuspedagogiikan kuvauksissa rohkeudesta. Niiden aineistoissa tarjotaan todella monenlaisia kuvauksia moraalista rohkeudesta. Huomiota herättävän usein rohkeutta kuvataan niissä kykynä tehdä virheitä, kykynä avartua ja kykynä kokeilla uusia asioita. Jos Antti Rokka olisi omaksunut nämä moraalisen rohkeuden lajit omaan työkalupakkiinsa, hän olisi varmaan oppinut nurkumatta asettelemaan somia reunuskiviä komentokorsun pihalle. Toisaalta hänen sotataipaleensa olisi voinut päättyä ennen aikojaan.

Varsinainen filosofinen ongelma on kuitenkin seuraava. Mitä useampia erityisiä alalajeja kattavaksi yhden perushyveen toimintakenttää venytetään, sitä vaikeampaa on väittää, että sen perustana olisi harjoittelun kautta syntyvä yhtenäinen habitus. Klassisen hyveopin hyveet ovat rajauksiensa puolesta samantapaisia kuin urheilulajit. Jääkiekkoilijasta voi tulla keskivertoa parempi korkeushyppääjä, mutta jääharjoitteiden avulla hän ei koskaan tule erinomaiseksi korkeushyppääjäksi.

Asia ei ratkea myöskään sillä, että korkeushyppyä aletaan kutsua yhdeksi jääkiekon alalajiksi, johon jääkiekkoilija voisi halutessaan perehtyä. Tällainen nimitys ei vastaa todellisuuden rakentumista. Hyveet ja habitukset ovat varsin pitkälle kohdesidonnaisia. Klassisessa muodossaan ne jopa edellyttävät vakiomuotoisen ”luonnollisen” todellisuuden.

Olen silti sitä mieltä, että suomalaiset hyvekouluttajat tekevät aivan oikein siinä, että he opettavat virheensietokykyä ja avoimuutta uuteen niin johtajille kuin koululaisillekin. Vaikka nämä piirteet eivät olisi rakenteellinen osa rohkeushyvettä, ne ovat itsessään tärkeitä. Erimielisyyteni koskee sitä, että rohkeuden habitus, oli se sitten väline taikka päämäärä, ei kerta kaikkiaan taivu kattamaan kaikkia niitä lukuisia ominaisuuksia, joita hyvekouluttajat sen päälle sälyttävät.

Periaatteellisella tasolla olen lisäksi sitä mieltä, että monimutkaisia moraalisia päätöksentekotilanteita ei pysty asianmukaisesti selvittämään pelkän habitusopin avulla. On varmasti hyödyllistä kehittää vahvuuksia taikka hyveitä niitä varten. Niistä on aidosti apua. Työelämässä ja aikuisten ihmissuhteissa joudumme silti nykypäivänä kohtaamaan paljon monisäikeisemmän vapauden ja yksilöllisyyden kentän kuin mihin hyveoppi on perinteisesti tarkoitettu. Siksi hyveteoria ei monista ansioistaan huolimatta riitä ainoaksi moraalin teoriaksi.

Avoimuus ja haavoittuvuus vahvuuksien lisäksi

Kun opiskelin Helsingin yliopistossa neljäkymmentä vuotta sitten, minun oli usein vaikea ymmärtää toisia opiskelijoita. Teologian opiskelijoille ihminen oli aina uskonnollinen olento, kielitieteen opiskelijoille puolestaan kielen tuottaja. Fysiikan opiskelijoille ihminen oli aineellinen olio, psykologeille puolestaan psyykkinen kokonaisuus. Kaikkein erikoisimpia olivat hammaslääketieteen opiskelijat, sillä he tuntuivat pitävän ihmistä eräänlaisena leukojen ja hampaiston ympärille asetettuna telineenä.

Kaikki opiskelijat pyrkivät silti habituksensa rakentamiseen. Kovassa treenivaiheessa harjoittelijan on keskityttävä siihen lajiin, jota harjoitellaan. Kokonaisuus jää syrjemmälle. Pidemmälle edettäessä on kuitenkin kiinnitettävä huomiota myös kokonaisuuteen.

Lisäksi opiskelijat, kuten muutkin ihmiset, ovat parempia puhumaan omista vahvuuksistaan kuin vastaanottamaan asioita toisilta. Vahvuudet ja luonne voivat olla sietämätön asia, jos ne ympäröivät ihmisen muurin tavoin ja estävät muiden asioiden pääsyn sisään. Toisaalta habitukset ovat määritelmällisesti juuri vahvuuksia, eräänlaisia muureja ja aseita.

Oma ratkaisuni moraalisen vapauden ongelmaan on sellainen, että ihminen nähdään habituksiensa lisäksi myös avoimena ja ehkä haavoittuvanakin vastaanottajana. Jos hyveet edustavat hänessä ikään kuin toiminnan, aktion, todellisuutta, niin avoimuus edustaa passion, vastaanottamisen todellisuutta. Tarvitaan niin muureja kuin ikkunoita.

Kuvitellaan ajatusleikkinä, että Aristoteles olisi kirjoittanut pojalleen Nikomakhokselle etiikan lisäksi toisen oppikirjan, nimeltään *Nikomakhoksen avoimuus*. Siinä hän opettaisi, että oikeudenmukaisuuden hyveen lisäksi tarvitaan myös avoimuus ottaa vastaan tuomioistuinten, poliitikkojen ja muiden ratkaisijoiden tekemiä sinua koskevia päätöksiä. Viisauden hyveen lisäksi tarvitaan avoimuus, jonka myötä sinä et enää intä omaa kantaasi sen jälkeen, kun toiset ovat perustelleet selvästi sinua paremmin, miksi asia tehdään heidän tavallaan. Kohtuullisuuden hyveen lisäksi tarvitaan myös kyky lempeästi sietää kaikenlaista, mikäli se on sovun säilymisen kannalta tarpeellista.

Nikomakhoksen avoimuus -oppikirjassa moraalisen rohkeuden vastinkappaleena olisivat varmaankin erilaiset niin kutsutut alaistaidot. Omat intohimot olisi hyvä suhteuttaa työpaikan kokonaisuuteen. Mutta myös erilaiset esimiestäidot olisivat rohkeushyveen vastapuolella toimivia avoimuuksia. Johtajan tulisi osata kuunnella ja hidastaa vauhtia myötätuntoisesti tarpeen vaatiessa. Johtajan ei tulisi suin päin syöksyä aiempaan suuntaan, vaan hänen tulisi osata luovia ja lähteä kohti uutta. Jos rohkeuden aktiivisena puolena on pyrkimys voittoon, niin rohkeuden passiot liittyvät virheiden tunnistamiseen ja niistä oppimiseen.

Vapauden ongelmaan avoimuudet tuovat ainakin jossain määrin helpotusta. Monimutkaisten eettisten ratkaisupaineiden äärellä ei tarvitse väkisin käyttää omia työkaluja. On mahdollista myös kuulostella vaihtoehtoja ja etsiä uudenlaisia vapausasteita ei-aktiivisuuden puolelta. Joskus se tarkoittaa sitä, että johtaja luottaa muihin enemmän kuin itseensä. Vaikka kaikkea ei voi ulkoistaa, on myös mahdollista, että pelkkä omiin hyveisiin ja vahvuuksiin tuijottaminen kapeuttaa. Muurien vahvistamisen lisäksi voi avata ikkunoita.

Itse asiassa kuvaamani hyvekouluttajien aineistot tosiasiassa usein neuvovatkin asiakkaitaan ja lukijoitaan tähän suuntaan. Moraalinen rohkeus on niissä myös avoimuutta. Oma kritiikkini on enemmän periaatteellinen. Ei ole klassisen kielenkäytön mukaista eikä ehkä muutenkaan kovin selkeää kuvata avoimuutta, myötätuntoa ja virheiden tajuamista vahvuuksina tai etenkin hyveinä. Filosofian kielellä ne eivät ole habituksia vaan passioita.

On vaikea vastata yleistajuisesti kysymykseen, mitä passiot sitten lopulta ovat. Itämaiseen ajatteluun taipuvainen henkilö voisi ehkä sanoa, että ne ovat rauhoittumista. Ne ovat ihmisen mahdollisuutta asettua ei-miksikään ja katsoa toisia ihmisiä ja myös asioita jonkinlaisella uudella katseella. Olen puhunut niistä yksinkertaisesti avoimuutena. Monet nykytutkijat ovat ottaneet käyttöön sanan haavoittuvuus myönteisessä merkityksessä.

Moraalinen rohkeus haavoittuvuutena – kaksi esimerkkiä

Käsitteiden teoreettisen avaamisen sijasta mainitsen myönteisestä haavoittuvuudesta lopuksi kaksi esimerkkiä. Jo 1970-luvulla uskonnonopettajani tapasi meidän lukiolaisten kanssa pohtia sitä, miten

susilauman taisteluissa häviölle jäävä osapuoli paljastaa kurkkunsa antautumisen merkiksi. Vahvempi ei puraise toista kuoliaaksi vaan jättää taistelun siihen. Lauman kokonaisvoimavarojen kannalta näin vahvistettu arvojärjestys on tietenkin järkevää, mutta käytökseen tuntuu liittyvän myös joitakin perimmäisiä moraalisia rakenteita.

Heikommalta osapuolelta kaulan paljastaminen vaatii moraalista rohkeutta. Samaa ominaisuutta osoittaa myös vahvempi osapuoli jättäessään taiston sikseen. Uskonnonopettajamme tarkoituksena oli selittää meille pojille, ettei pullistelu ja kukkoilu ole ainoa tapa osoittaa etusijaansa. Joskus moraalialla on tarpeellista osoittaa vahvuuden sijasta heikkouksien tai haavoittuvuuksien kautta. Vahvuusvariksen rinnalla kulkee heikkousharakka.

William Shakespearen näytelmässä *Troilus ja Cressida* esiintyy troijalainen Hektor, joka on samanaikaisesti suuri sotasankari ja omintakeinen pasifisti. Troijan sodassa Hektor koettaa välittää rauhaa. Hän tappaa kreikkalaisia vain vastahakoisesti ja jättää välillä taiston kesken ryhtyäkseen rauhanneuvotteluun. Lopputaistelussa hän on jo voittamassa kreikkalaisen Akilleuksen mutta lempeästi antaa tälle aikaa toipua vammoistaan. Akilleus käyttää tilaisuuden hyväkseen ja salamurhaa Hektorin. Näytelmän kokonaisuudessa Hektor on kuitenkin sankareista suurin.

Shakespeare käyttää näytelmässä paljon Aristoteleen etiikan käsitteitä ja jopa mainitsee filosofin nimeltä. Hektorin toiminta ei kuitenkaan sovi tavanomaisen moraalisen rohkeuden piiriin. *Troilus ja Cressida* -näytelmää pidettiin vuosisatojen ajan epäonnistuneena, koska sen henkilöt toimivat niin oudosti. Näytelmä kuitenkin löydettiin uudelleen 1960-luvulla, kun erilaiset rauhanliikkeet tulivat tärkeiksi. Siitä lähtien näytelmä on ollut erittäin arvostettu ja runsaasti esitetty juuri sodanvastaisuutensa vuoksi.

Troilus ja Cressida tiivistää omalla tavallaan sen näkemyksen, jonka olen edellä luonnehtinut. Moraalinen rohkeus on sekä vahvuutta että avoimuutta. Se näyttäytyy perinteisesti hyveenä, mutta on myös sellaista moraalista rohkeutta, joka ei mahdu hyve-etiikan piiriin. Yleisemmin voi sanoa, että vahvuuksista puhumisen lisäksi etiikan on hyvä puhua myös avoimuudesta ja haavoittuvuuksista.

Lisälukemista

Aristoteles (2012). *Nikomakhoksen etiikka*. Suom. & selitykset Simo Knuuttila. Helsinki: Gaudeamus.

Noora Hämäläinen, Juhana Lemetti & Ilkka Niiniluoto (toim. 2014), *Hyve*. Helsinki: Filosofian laitos.

MacIntyre, Alasdair (2004). *Hyveiden jäljillä*. Suom. Niko Nojonen. Helsinki: Gaudeamus.

Saarinen, Risto (2017). *Oppi luottamuksesta*. Helsinki: Gaudeamus.

Vainio, Olli-Pekka (2016). *Hyveet*. Helsinki: Viisas elämä.